

ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 334

JEL Classification: G23; N23; N24; Q14

DOI: [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2021.6\(39\).106-114](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2021.6(39).106-114)**А. О. Пантелеймоненко**, проф., д-р екон. наук*Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, Україна***В. В. Гончаренко**, проф., д-р екон. наук**С. А. Касьян**, ст. викл.*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, м. Харків, Україна***Кооперативне кредитування: перспективи застосування підходів Ф. В. Райффайзена в аграрному секторі України**

З'ясовані причини припинення надання позик кредитними спілками дрібних українських сільськогосподарських товаровиробників. Зроблено акцент на необхідності пошуку ефективної національної моделі кооперативного кредитування. Запропоновано започаткування в Україні сільських кредитних товариств, у основу яких покладено досвід кредитних кооперативів типу Ф. В. Райффайзена. Підкреслено важливу роль держави та органів місцевого самоврядування у фінансовій підтримці цього процесу. Розкрито механізм зовнішнього фінансування таких товариств, особливо на початковому етапі їхньої діяльності, із застосуванням практики «позикових кіл» Ф. В. Райффайзена. Акцентовано увагу на перспективності започаткування сільських кредитних товариств для фінансування селянських і фермерських господарств.

кредитна спілка, сільське кредитне товариство, кредитування дрібних сільськогосподарських товаровиробників, «позикове коло», солідарна фінансова відповідальність, державна підтримка

А. А. Пантелеймоненко, проф., д-р екон. наук*Полтавская государственная аграрная университет, г. Полтава, Украина***В. В. Гончаренко**, проф., д-р екон. наук**С. А. Касьян***Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина, г. Харьков, Украина***Кооперативное кредитование: перспективы применения подходов Ф. В. Райффайзена в аграрном секторе Украины**

Выяснены причины прекращения предоставления займов кредитными союзами мелких украинских сельскохозяйственных товаропроизводителей. Сделан акцент на необходимости поиска эффективной национальной модели кооперативного кредитования. Предложено создание в Украине сельских кредитных товариществ, в основу которых положен опыт кредитных кооперативов типа Ф. В. Райффайзена. Подчеркнута важность роли государства и органов местного самоуправления в финансовой поддержке этого процесса. Раскрыт механизм внешнего финансирования таких товариществ, особенно на начальном этапе их деятельности, с применением практики «заемных кругов» Ф. В. Райффайзена. Акцентируется внимание на перспективности создания сельских кредитных товариществ для финансирования крестьянских и фермерских хозяйств.

кредитный союз, сельское кредитное товарищество, кредитование мелких сельскохозяйственных товаропроизводителей, «заемный круг», солидарная финансовая ответственность, государственная поддержка

Постановка проблеми. Застосування на початку ХХІ ст. в українській практиці кооперативного кредитування досвіду кооперативів моделі Ф. В. Райффайзена дозволило кредитним спілкам відмовитись від застави, як основної форми забезпечення кредиту. Для багатьох дрібних сільськогосподарських товаровиробників, передусім фермерів (які «не мали що заставляти»), підписання групового договору про солідарну відповідальність (формування так званого позикового кола) стало чи не єдиною можливістю отримати кредити. Такий спосіб забезпечення, як правило, навіть скорочував ризики кредитної спілки щодо можливого неповернення коштів. Подібного

не практикували комерційні банки, Згідно їхніх вимог єдиною надійною формою забезпечення «агрокредитів» була ліквідна застава, що мала значно перевищувати суму кредиту.

На жаль, практика «позикових кіл» припинилась у період світової фінансово-економічної кризи, починаючи з 2008 р., через суттєві ускладнення на вітчизняному ринку фінансових послуг та економіці України в цілому. Крім того, в середовищі кредитних спілок, через відсутність ефективного державного регулювання, з'явилась значна кількість «псевдокредитних спілок» (прихованих фінансових пірамід), що дискредитували ідею фінансової взаємодопомоги населення. Викликаний ними «суспільний негатив» сформував негативне ставлення до кредитних спілок і з боку представників органів державної влади. Більшість із них без будь-якого диференційованого підходу до оцінки їх діяльності вважають кредитні спілки, щонайменше, «проблемними організаціями». А на веб-сторінці Національного банку України (який з 1 липня 2020 року став регулятором небанківських фінансових установ), зокрема, досить прямолінійно зазначається, що «кредитні спілки належать до високо ризикових фінансових установ, оскільки вони залучають кошти громадян...» [5]. Така державна політика практично унеможлиблює діяльність справжніх кредитних спілок, що діють на основі класичних принципів кредитної кооперації. І як наслідок – популярні наприкінці 1990 – на початку 2000 років серед українських громадян організації фінансової самодопомоги, сьогодні опинилися на межі існування.

Останнє обумовлює необхідність пошуку шляхів вирішення проблеми кредитування дрібних сільськогосподарських товаровиробників, що в продовж тривалого часу залишається в Україні «хронічною». Однією з основних причин є тверде переконання українських комерційних банків у підвищеній ризиковості агровиробництва як сфери господарської діяльності. Це актуалізує необхідність глибокого вивчення набутого в продовж тривалого часу європейського кооперативного досвіду, зокрема підходів щодо залучення кредитно-фінансовою установою зовнішніх коштів для формування позикового капіталу, запропонованих Ф. В. Райффайзенем, що пройшли широку апробацію в різних країнах світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Опрацювання змісту публікацій, представлених у наукових фахових виданнях України, дає підстави зробити висновок про те, що вони лише певною мірою розкривають сутність підходів Ф. В. Райффайзена щодо кредитування дрібних сільських товаровиробників. Так, В. К. Крутиков та Ю. В. Кузьміна у своїй статті «О необходимости создания банка кооперативного кредита» [6] після представлення загальної характеристики системи сільських кооперативних банків Німеччини, досить слушно пропонують створення мережі «некомерційних організацій фінансової взаємодопомоги», що будуть філіалами Центрального кооперативного банку [6]. Проте, автори не акцентують на аграрному спрямуванні запропонованої системи.

Заслужовують на особливу увагу статті М. А. Міненка [10; 11; 12], де в загальних рисах відображено досвід німецької кредитної кооперації, передусім, принципи організації та діяльності сільських кредитних кооперативів моделі Ф. В. Райффайзена, їх «практичні здобутки», процес формування кредитно-кооперативної системи, особливості «взаємовідносин товариств Німеччини, на місцевому, регіональному і національному рівні» тощо [10; 11; 12]. Автором цих публікацій зроблено важливий висновок про цінність такого досвіду для сучасної української практики.

У статті О. Л. Легошеної, присвяченій сільським кредитним товариствам українських губерній кінця ХІХ – початку ХХ ст. (моделі Ф. В. Райффайзена) подано загальну картину їхнього історичного розвитку [7]. Проте, механізм функціонування таких кооперативів не знайшов свого висвітлення.

Більш детально окремі практичні аспекти діяльності кооперативів моделі Ф. В. Райффайзена, зокрема, переваги, так званих «позикових кіл» (в основу яких покладено солідарну відповідальність групи позичальників за отриманий кредит), дослідили автори згаданих нижче публікацій. Так, О. В. Третьякова та М. В. Третьяков у статті під назвою «Роль та переваги кредитних спілок у розвитку кредитування» [15], шляхом узагальнення раніше опублікованої інформації [2] звертає увагу на значення «позикових кіл» як засобу скорочення ризиків невиконання кредитних зобов'язань. Також названі науковці акцентують на значенні «позикових кіл» і, зокрема, зазначають: «кредитування через позикові кола як прямо, так і опосередковано допомагає розвитку підприємницької діяльності, а для кредитної спілки – зменшує кредитний ризик» [2, с. 30].

Так само, як і вже згадані дослідники, Г. В. Кравчук, М. В. Дубина, Н. С. Пилипенко, О. П. Федоренко [4], використовуючи опубліковану раніше інформацію [13], зосередили увагу на особливостях «кооперативних банків Ф. В. Райффайзена». З огляду на важливість для сучасної України історичного досвіду кооперативного кредитування, вони здійснили загальний опис застосування «позикових кіл». А саме «позикове коло» вони трактують як «позику, взятую під солідарну відповідальність усіх членів» [4, с. 311].

Досвід кредитування малого бізнесу шляхом формування «позикових кіл» також пропонує широко застосовувати в українській практиці Р. Р. Коцовська [3, с. 15]. В своїй дисертації вона згадує про важливість застосування «позикових кіл» та констатує, що «солідарна відповідальність... мінімізує ризики при кредитуванні дрібних підприємців» [3, с. 15]. У цьому ж сенсі оцінюють значення «позикових кіл» й українські вчені, наукова діяльність яких, пов'язана з практикою функціонування кредитних спілок – О. О. Луцишин і О. І. Климчук [8, с. 211]. У своїй статті вони зазначають, що «позикове коло» є «системою..., яка передбачає взаємопоручительство учасників, щоб мінімізувати ризикованість кредитних операцій» [8, с. 211].

Відаючи належне результатам досліджень названих авторів, слід зауважити, що вони зосередили основну увагу на перевагах «позикових кіл» для мінімізації ризиків фінансово-кредитної кооперативної установи (кредитної спілки, кредитного товариства, кооперативного банку), в ході її кредитної діяльності зі своїми членами. Проте, не менш важливим для розвитку системи кооперативного кредитування в Україні може стати аналогічна практика, перенесена на площину взаємовідносин кредитного кооперативу із зовнішнім середовищем. Мова йде про формування «позикового кола», в яке об'єднуються члени такого кооперативу для залучення зовнішнього фінансування. Саме це було важливим аспектом у функціонуванні сільських кредитних товариств моделі Ф. В. Райффайзена і потребує поглибленого висвітлення в контексті вирішення проблем розвитку системи кредитної кооперації в Україні, а також визначає мету цієї статті.

Постановка завдання. Метою цієї статті є виклад концептуальних підходів щодо формування принципово нової для сучасної України моделі кредитного кооперативу, якою може стати сільське кредитне товариство, що діє на основі принципів Ф. В. Райффайзена, втілених ще у середині XIX ст. у розробленому ним підході щодо формування позикового фонду кредитного кооперативу. Основними методами цього дослідження, передусім, стали методи наукового узагальнення, аналізу та синтезу, що були використані для найбільш ефективної реалізації поставленої мети.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, Німеччина є батьківщиною кооперативного кредитування. Засновані в середині XIX століття «батьками кредитної кооперації» – Г. Шульце-Делічем та Ф. В. Райффайзенем моделі кредитних

кооперативів, вже на початок ХХ ст. посідали чільне місце серед інших суб'єктів фінансового сектору не тільки економіки Німеччини, а й більшості країн Європи. При цьому слід зауважити, що Г. Шульце-Деліч сприяв розвитку кредитної кооперації у містах, то Ф. В. Райффайзен спрямував свої зусилля на побудову системи кредитних кооперативів у середовищі малих і середніх сільськогосподарських товаровиробників.

Успішна діяльність сільських кредитних товариств типу Ф. В. Райффайзена визначалась принципами, що можуть бути творчо застосовані в українській практиці кооперативного кредитування [17].

Особливе значення для сучасної української практики «аграрного кредитування» є перший (і чи не основний) принцип Ф. В. Райффайзена щодо заперечення пайового капіталу (членських внесків) у запропонованій ним моделі кредитного кооперативу. Такий підхід є не випадковим і має цілком логічне пояснення. Звичайно «батько» сільської кредитної кооперації (як часто його називають) добре розумів, що функціонування будь-якої кредитно-фінансової установи не можливе без наявності сформованого позикового фонду (позикового капіталу). Проте, реальна ситуація є такою, що дрібні сільські товаровиробники не мають можливості самостійно створити такий фонд, через специфіку своєї господарської діяльності, пов'язаної, передусім, із співпаданням попиту на кредитні ресурси (сезонність сільськогосподарських робіт) та закономірне бажання сільського господаря (у разі появи «вільних коштів») спрямовувати їх на розвиток своєї виробничої діяльності. Разом з тим, кредитні товариства типу Ф. В. Райффайзена як правило, створювались невеликою групою людей, що не дозволяло акумулювати кошти, достатні для надання членам навіть мінімальних кредитів.

Ф. В. Райффайзен дійшов висновку, що від дрібних сільських товаровиробників не можливо вимагати грошових внесків при вступі до такого кооперативу. І дійсно, згідно з першим статутом, члени не повинні були сплачувати вступних внесків, хоч пізніше німецький кооперативний закон 1889 р. змінив цей порядок. Паї при вступі стали обов'язковими для всіх товариств. Проте, вони, все одно, були лише номінальним. Розмір такого паю не перевищував 15 німецьких марок. Крім того, пайовий внесок можна було сплачувати частинами [1, с. 620]. Останнє відкрило можливість приєднатися до товариства середнім та бідним селянам, але не дозволило сформувати достатній фонд для надання суми позик. Тож кооперативу потрібно було залучати зовнішні кошти.

Перші товариства моделі Ф. В. Райффайзена формували позиковий капітал на благодійних засадах: заможніші селяни-землевласники, духовенство та інші забезпечували кредитні товариства необхідними коштами. Проте, у такий спосіб вони б не набути масового поширення. Як тільки перші кредитні товариства зміцніли, вони створили власні асоціації, які за рахунок накопичених коштів, що надходили від товариств-членів надавали позики новоствореним кредитним товариствам. У такий спосіб відбувалось фінансування початкового етапу їх діяльності. Сільські кредитні кооперативи отримали міцну основу для свого розвитку, почали обходитись без сторонньої допомоги. Крім того слід зауважити, що ще на ранньому етапі свого становлення товариства моделі Ф. В. Райффайзена почали застосовувати солідарну відповідальність – «позикові кола», як інструмент мінімізації ризиків неповернення кредитних коштів.

Для ілюстрації вищезазначеного подаємо короткий екскурс процесу формування системи кредитних кооперативів Ф. В. Райффайзена. Передусім зауважимо, що в 1852 р. Ф. В. Райффайзен став ініціатором створення Heddesdorfer Wohlthätigkeitsverein (Хеддесдорфської благодійної асоціації), з якої в 1864 р. виникла Heddesdorfer

Darlehnskassenverein (Геддесдорфська Асоціація позикових кас). Саме її вважають першим кооперативом моделі Ф. В. Райффайзена [18]. За відносно короткий час Ф. В. Райффайзену вдалось побудувати жорстко централізовану систему кредитних кооперативів. У маленькому рейнському містечку Нейвід було створено «Geschäftsstelle» (своєрідний центральний офіс), що зосередив у своїх руках не тільки кредитно-фінансові функції та організацію кооперативної діяльності. Названа Центральна організація для сотень місцевих кредитних кооперативів формувала політику і вимагала беззастережної її реалізації. Створення в 1881 р. так званих Unterverbände («підспілок»), на думку В. Майського зовсім не вплинуло на сформовану жорстко централізовану систему [9]. Разом з тим, на початку 1880 років кредитні кооперативи типу Ф. В. Райффайзена стрімко поширювались у південно-західній та частково центральній частині Німеччини. На початку ХХ ст. близько 90 відсотків «райффайзенбанків» були пов'язані з вищезгаданою централізованою системою. На кінець 1911 року до Preußische Central-Genossenschaftskasse (1895-1946 р.) входило 37 центральних регіональних банків. Їм підпорядковувались 17 668 товариств усіх видів, з них 14 508 – кредитні товариства. Загальний оборот цих центральних регіональних банків за підрахунками англійських експертів склав еквівалент 410,4 млн фунтів стерлінгів. Державна підтримка при формуванні капіталу Preußische Central-Genossenschaftskasse за тими ж підрахунками становила 3,75 млн фунтів стерлінгів [16, с. IV].

Після появи в Німеччині в середині ХІХ ст., досить швидко, кредитні кооперативи поширилися в інших країнах Європи. На території України кредитні кооперативи моделі Ф. В. Райффайзена почали засновуватись при фінансовій підтримці з боку держави наприкінці ХІХ століття.

Практика залучення зовнішніх коштів для формування позикового капіталу, започаткована Ф. В. Райффайзеном застосовувалась з кінця ХХ ст. кредитними товариствами, що діяли в дорадянський період в українських губерніях. Через відсутність у них вищезгаданого пайового фонду, зовнішні кредити при формуванні позикового капіталу відігравали «особливо важливу роль». З цією метою часто залучалися кредити, взяті у державному банку, земстві, окремих кооперативах (як правило сільськогосподарських товариствах) та пожертвування приватних осіб.

З часу реєстрації кооперативу його члени могли розраховувати на державну підтримку у вигляді кредитів, що надавалася регіональним відділенням державного банку.

У табл. 1 представлена інформація про надання пільгових кредитів кредитним товариствам через Полтавське відділення державного банку у 1909 та 1914 роках.

Таблиця 1 – Надання пільгових кредитів кредитним товариствам через Полтавське відділення державного банку

1909			1914		
Загальна кількість кредитних товариств	Кредитовані	%	Загальна кількість кредитних товариств	Кредитовані	%
183	62	33,8	229	128	55,8

Джерело: складено авторами на основі [14, с. 159]

Наведена таблиця 1 переконливо свідчить про те, що державною фінансовою підтримкою користувалися лише близько половини діючих у той час кредитних кооперативів. Розмір кредиту в державному банку залежав не стільки від кількості засновників, скільки від радіусу дії товариства. В основному його сума коливалася від

1 000 до 2 000 крб. з виплатою 6 % річних (у 1910 р. відбулося зниження процентної ставки до 5 %) [14, с. 160].

Також важливу роль у формуванні основного капіталу кредитних кооперативів відігравали й місцеве земства (тогочасні органи місцевого самоврядування). Беручи державний кредит, вони надавали фінансову допомогу згаданим кооперативним товариствам. У зв'язку з цим, наприкінці XIX ст. популярний у кооперативних колах і серед широкого загалу журнал «Хуторянин» інформував: «На 1 січня 1899 року кожному повітовому земству буде відкрито кредит на суму 5 000 крб. строком на 8 років з 4 % річних. Ці кредити спеціально призначаються на справу організації дрібного кредиту (тобто й на потреби кредитних кооперативів – прим. наша)» [14, с. 161].

Узагальнивши та проаналізувавши історичний досвід кредитної кооперації, можна зробити висновок про те, що для сучасних малих та середніх сільськогосподарських товаровиробників – фермерів та приватних землевласників-селян реальним шляхом до вирішення їхніх фінансових проблем може стати створення кредитного товариства моделі Ф. В. Райффайзена. така кредитно-фінансова установа може стати виключно сільським кооперативом, яким у недавньому минулому, через специфіку ощадно-позикової діяльності, не змогла стати кредитна спілка. Для сучасних малих та середніх сільськогосподарських товаровиробників – приватних землевласників-селян та фермерів така модель може стати реальним інструментом до вирішення їхніх фінансових проблем. Хоч вона поки що відсутня в Україні, проте за умови формування відповідного законодавства може мати гарні перспективи розвитку (рис. 1).

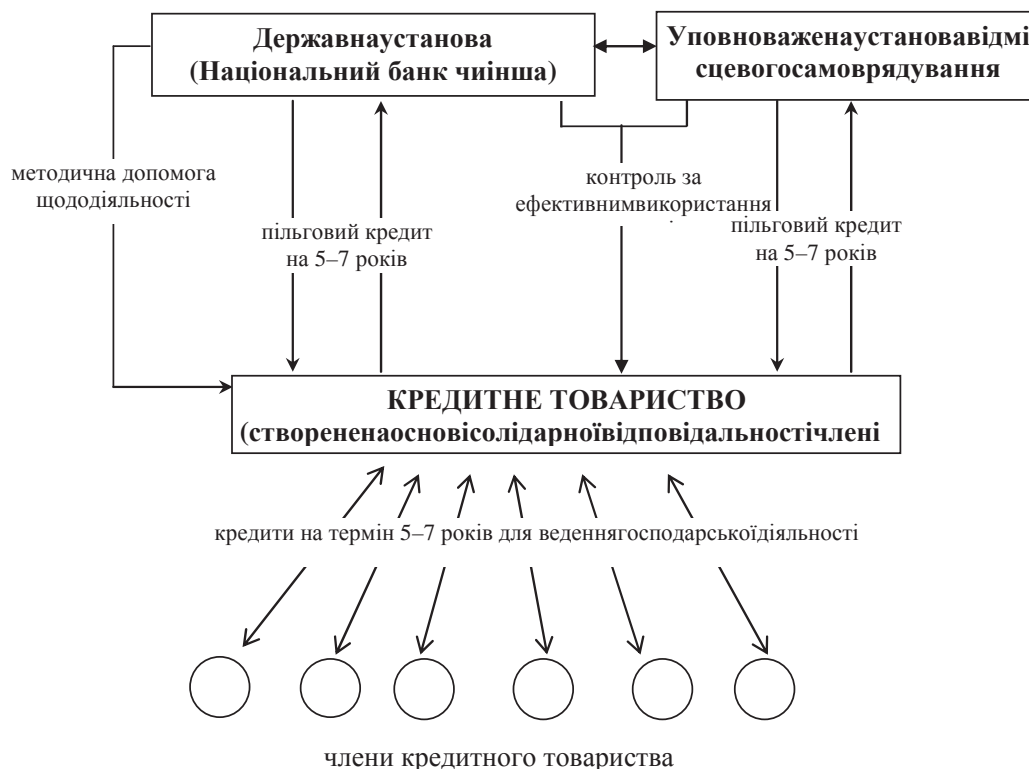

Рисунок 1 - Модель зовнішнього фінансування кредитного товариства на початковому етапі його діяльності

Джерело: удосконалено на основі [14, с. 281]

Згідно з наведеною схемою, кооператив (товариство) після його реєстрації може отримати певну суму державних коштів та коштів з місцевого бюджету, на основі якої буде сформовано позиковий фонд. Такий пільговий кредит може надаватись на 5–7

років (наприклад, під 4-6 % річних), і забезпечується шляхом формування «позикового кола», тобто солідарною відповідальністю всіх членів кредитного кооперативу (товариства). Умовою отримання таких коштів може бути наявність у кредитного товариства певної (визначеної кредиторами) суми внесків членів товариства. З отриманих коштів кооператив зможе надавати своїм членам довготермінові кредити на 5–7 років, під нижчу, ніж у інших фінансових установах процентну ставку. Обов'язковою умовою з боку кредиторів може бути й спрямування позичених кооперативом коштів лише на розвиток господарств членів. За рахунок різниці між процентами, сплаченими членами-позичальниками та зовнішніми зобов'язаннями перед державою, кооператив зможе утримувати свою діяльність, і що особливо важливо – формувати резервний капітал (який є запорукою його стабільності). При цьому, з метою забезпечення ефективної роботи кредитного товариства, уповноважена державна установа здійснюватиме його методичний супровід і постійний моніторинг кредитного портфеля. У разі ліквідації кооперативу, резервний капітал спрямовується на розвиток кооперативної системи, або повертається до бюджету.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи вищезазначене, можна з упевненістю стверджувати, що запропонована модель сільського кредитного товариства, може стати для України ефективним джерелом кредитування малих і середніх сільськогосподарських товаровиробників. Адже вона успішно функціонувала в Німеччині, а також на території інших європейських держав, у тому числі в українських губерніях, починаючи з кінця XIX ст. А при умові внесення відповідних змін до сучасного українського законодавства, названі сільські кредитні товариства можуть стати джерелом надання доступних кредитів на розвиток господарств селян і фермерів.

Результати досліджень, викладені у цій статті можуть стати основою для деталізації запропонованої моделі кредитного товариства, з урахуванням всіх принципів організації та діяльності товариств моделі Ф. В. Райффайзена, у подальших дослідженнях.

Список літератури

1. Анцыферов А.Н. Кооперативный кредит и кооперативные банки. Харьков: Изд-во «Союз» Харьковского кредитного союза кооперативов, 1919. 168 с.
2. Гончаренко В. Про кредитну кооперацію *Економіка України*. 2008. № 4. С. 24-30.
3. Коцовська, Р.Р. Фінансова підтримка кредитними спілками малого бізнесу: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.04.01. Терноп. акад. нар. гос-ва. Т., 2004. 20 с.
4. Кравчук Г.В., Дубина М.В., Пилипенко Н.С., Федоренко О.П. Закордонний досвід функціонування кооперативних банків *Вісник Чернігівського державного технологічного університету*. 2011. № 4 (54). С. 309-315
5. Кредитні спілки: які права та ризики учасників. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/pitannya-dnya-kreditni-spilki-yaki-prava-ta-riziki-uchasnikiv> (дата звернення: 15.03.2021)
6. Крутиков В. К. Кузьміна Ю. В. О необходимостисоздания банка кооперативного кредита. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Сер. : Економічні науки*. 2010. № 3. С. 60-70.
7. Легошина О.Л. Развитие кредитных товариств у Российской империи. *Инвестиции: практика та досвід*. 2011. № 20. С. 74-76.
8. Луцишин О., Климчук О. Скоринговий метод оцінки кредитоспроможності позичальників кредитних спілок. *Світ фінансів*. 2012. № 4, с. 207-217.
9. Майский В. Современное состояние сельскохозяйственной кооперации в Германии ВК 1911. Кн. 2. С. 83; 83-98.
10. Міненко М. А. Принципи побудови первинних товариств Німеччини. *Інтелект XXI*. 2015. № 1. С. 17-24.

11. Міненко М.А. Використання досвіду Ф. Райффайзена і В. Хааза для побудови кооперативних об'єднань в сучасних умовах господарювання. *Ефективна економіка*. 2013. № 2; URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1830> (дата звернення: 12.03.2021).
12. Міненко М.А. Особливості процесу об'єднання і взаємодії кооперативів Німеччини. *Ефективна економіка*. 2014. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2982> (дата звернення: 15.03.2021).
13. Пантелеймоненко А. О. Досвід кооперативних банків Італії: загальна характеристика та практичне значення для розвитку фінансово-кредитної системи України. URL: <http://www.ukgcoop-journal.com.ua/2010-3/num/pantelejmonenko.htm>. (дата звернення: 17.03.2021).
14. Пантелеймоненко А.О. Аграрна кооперація в Україні: теорія і практика: Монографія. Полтава: РВЦ ПУСКУ, 2008. 347 с.
15. Третьякова О.В., Третьяков М.В. Роль та переваги кредитних спілок у розвитку кредитування *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2010. Вип. 1. С. 298-306; URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchtei_2010_1_45 (дата звернення: 15.03.2021).
16. Cahill J. R. *Agricultural Credit and Agricultural Co-operation Germany*. London: 1913. 226 p.
17. *Cooperative / Credit Union Dictionary and Reference*. Jack and Connie McLanahan Editors. – Cooperative Alumni Association, USA, 1990, P.287.
18. Genossenschaft. Wikipedia – Die freie Enzyklopädie Електронний ресурс. URL: <https://de.wikipedia.org/wiki/Genossenschaft> (дата звернення: 12.03.2021).

References

1. Antsyferov, A.N. (1919). *Kooperativnyy kredit i kooperativnyye banki [Cooperative credit and cooperative banks]*. Kharkov: «Soyuz» [in Russian].
2. Honcharenko, V. (2008). Pro kredytnu kooperatsiyu [Credit cooperation]. *Ekonomika Ukrayiny - Economy of Ukraine*, 4, 24-30 [in Ukrainian].
3. Kotsovskaya, R.R. (2004). Finansova pidtrymka kredytnymy spilkamy maloho biznesu [Financial support for credit unions of small business]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Ternopil [in Ukrainian].
4. Kravchuk, G.V., Dubina, M.V., Pilipenko, N.S., & Fedorenko, O.P. (2011). Zakordonnyy dosvid funktsionuvannya kooperatyvnykh bankiv [Foreign experience in the operation of cooperative banks]. *Visnyk Chernihiv'skoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu - Journal of Chernihiv State Technological University*, 4 (54), 309-315 [in Ukrainian].
5. Kredytni spilky: yaki prava ta ryzyky uchashnykiv [Credit unions: what are the rights and risks of participants]. *bank.gov.ua*. Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/news/all/pitannya-dnya-kreditni-spilki-yaki-prava-ta-riziki-uchashnykiv> [in Ukrainian].
6. Krutikov, V.K., & Kuzmina, Yu.V. (2010). O neobkhodymosti sozdanyya banka kooperatyvnoho kredyta [On the need to create a cooperative credit bank]. *Naukovyy visnyk Poltav'skoho universytetu ekonomiky i torhivli. Ekonomichni nauky - Scientific Bulletin of Poltava University of Economics and Trade. Economic sciences*, 3, 60-70 [in Ukrainian].
7. Legoshina, O.L. (2011). Rozvytok kredytnykh tovarystv u Rosiys'kiy imperiyi [Development of credit societies in the Russian Empire]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid - Investments: practice and experience*, 20, 74-76 [in Ukrainian].
8. Lutsyshyn, O., & Klymchuk, O. (2012). Skorynhovyy metod otsinky kredytopromozhnosti pozychal'nykiv kredytnykh spilok [Scoring method for assessing the creditworthiness of credit union borrowers]. *Svit finansiv - The world of finance*, 4, 207-217 [in Ukrainian].
9. Maisky, V. (1911). *Sovremennoye sostoyaniye sel'skokhozyaystvennoy koperatsii v Germanii [The current state of agricultural copulation in Germany]*, 2, 83-98 [in Russian].
10. Minenko, M. A. (2015). Pryntsyipy pobudovy pervynnykh tovarystv Nimechchyny [Principles of building primary societies in Germany]. *Intelekt – Intelligence*, XXI, 1, 17-24 [in Ukrainian].
11. Minenko, M.A. (2013). Vykorystannia dosvidu F. Rajffajzena i V. Khaaza dlia pobudovy kooperatyvnykh ob'iednan' v suchasnykh umovakh hospodariuvannia. [Using the experience of W. Haase and F. Raiffeisen to build cooperative associations in modern conditions of management]. *Efektivna ekonomika - Efficient economy*, 2. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1830> [in Ukrainian].
12. Minenko, M.A. (2014). Osoblyvosti protsesu ob'yednannya i vzayemodiyi kooperatyviv Nimechchyny [Features of the process of unification and interaction of German cooperatives]. *Efektivna ekonomika - Efficient economy*, 5. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2982> [in Ukrainian].
13. Panteleimonenko, A.O. (2010). Dosvid kooperatyvnykh bankiv Italiyi: zahal'na kharakterystyka ta praktychne znachennya dlya rozvytku finansovo-kredytnoyi systemy Ukrayiny [The experience of cooperative banks in Italy: general characteristics and practical significance for the development of the

- financial and credit system of Ukraine]. *ukrcoop-journal.com.ua*. Retrieved from <http://www.ukrcoop-journal.com.ua/2010-3/num/pantelejmonenko.htm> [in Ukrainian].
14. Pantelejmonenko, A.O. (2008). *Ahrarna kooperatsiya v Ukrayini: teoriya i praktyka: Monohrafiya [Agrarian cooperation in Ukraine: theory and practice: Monograph]*. Poltava: PUCCU [in Ukrainian].
 15. Tretyakova, O.V., & Tretyakov, M.V. (2010). Rol' ta perevahy kredytnykh spilok u rozvytku kredytvannya [The role and advantages of credit unions in the development of lending]. *Visnyk Chernivets'koho torhovel'no-ekonomichnoho instytutu. Ekonomichni nauky. - Journal of Chernivtsi Trade and Economic Institute. Economic sciences, 1*, 298-306. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchtei_2010_1_45 [in Ukrainian].
 16. Cahill, J.R. (1913). *Agricultural Credit and Agricultural Co-operation Germany*. London [in English].
 17. McLanahan, J., & McLanahan, C. (1990). *Cooperative/Credit Union Dictionary and Reference*. Cooperative Alumni Association, USA [in English].
 18. Genossenschaft. Wikipedia – Die freie Enzyklopädie. *de.wikipedia.org*. Retrieved from <https://de.wikipedia.org/wiki/Genossenschaft> [in German].

Andrii Pantelejmonenko, Professor, Doctor in Economics (Doctor of Economics Sciences)
Poltava State Agrarian University, Poltava, Ukraine

Vladyslav Honcharenko, Professor, Doctor in Economics (Doctor of Economics Sciences)

Svitlana Kasyan

V.N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine

Cooperative Crediting: Prospects of F.W. Raiffeisen Approaches Application in Ukrainian Agricultural Sector

It is emphasized that at the beginning of the XXI century application of cooperative lending experience of F.W. Raiffeisen cooperatives model in Ukrainian practice allowed credit unions to abandon collateral as the main form of credit security. For many small agricultural producers, especially farmers, signing of a group agreement on joint and several liability (formation of the so-called *loan circle*) was almost the only opportunity to obtain loans. The main reason for stopping this practice is indicated. It was caused by the consequences of the global financial and economic crisis, the first appearances of which have been felt in Ukrainian economy since 2008.

It is discovered that the content of publications presented in scientific professional journals of Ukraine only to some extent reveals the essence of F.W. Raiffeisen approaches on lending to small rural producers. The need for in-depth study of such experiences is emphasized. It is proposed to establish rural credit societies in Ukraine, which are based on the experience of F.W. Raiffeisen credit cooperatives. The important role of state and local governments in the financial support of this process is emphasized. The external financing mechanism for such cooperatives, especially at the initial stage of their activity, with the use of F.W. Raiffeisen loan circles practice is described. Establishing rural credit societies to finance peasants and farmers are indicated as promising.

A model of a rural credit society is proposed. It was successfully functioning in Germany, as well as on the territory of other European countries, including Ukrainian provinces, starting from the end of the 19th century. And provided that appropriate changes are made to current Ukrainian legislation, these rural credit societies can become a source of affordable loans for the development of farming. The expediency of detailing the proposed model of a credit cooperative is indicated, taking into account all the principles typical for cooperatives of F.W. Raiffeisen model.

credit union, rural credit society, crediting of small agricultural producers, “credit circle”, joint financial responsibility, state support

Одержано (Received) 24.03.2021

Прорецензовано (Reviewed) 09.04.2021

Прийнято до друку (Approved) 31.05.2021